

Motion till riksdagen 2020/21:2208

av **Serkan Köse och Mattias Vepsä (båda S)**

Företagens ansvar gällande mänskliga rättigheter

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om företagens ansvar gällande mänskliga rättigheter och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Svenska statliga och privata företag har goda möjligheter att bidra till fattigdomsminskning genom hållbar handel, men för att denna potential ska förverkligas krävs att företagens verksamhet inte bidrar till kränkningar av mänskliga rättigheter. Granskningar och rapporter visar dock tyvärr återkommande att svenska företag i flera fall saknar godtagbara processer för att ta ansvar för att mänskliga rättigheter respekteras i företagens leverantörsled.

Det handlar inte sällan om att arbetstagares grundläggande rättigheter åsidosätts. Exempel från de senaste åren har rört sig om reseföretag som inte hanterar frågan om tvångsarbete på anlitade hotell, skokedjor som inte kontrollerar användningen av giftiga kemikalier i lädertillverkningen och klädföretag vars inköpsmönster bidrar till att hålla lönerna under levnadslönsnivå i produktionen i låglöneländer.

I spåren av covid-19-pandemin har undermåliga arbetsförhållanden i globala leverantörsled blivit allt tydligare. Företag har i krisen försökt undkomma sina skyldigheter att betala för redan lagda beställningar, vilket gör det svårt för leverantörer att betala ut löner eller behålla personal. Anställda på textilfabriker i bland annat Bangladesh och Indien som skickats hem på grund minskade beställningar har i flera fall inte ens fått ut löner för redan arbetad tid eller ersättning de har rätt till vid uppsägning. I andra fall tvingas människor till sina jobb, utan vare sig möjlighet till handtvätt eller andra åtgärder för att undvika smittspridning. Att detta kan fortgå beror på avsaknaden av skarp lagstiftning. Lagstiftare har istället hoppats på ett förbättrat beteende hos företagen genom frivilliga riktlinjer samt företagens egen vilja och

förmåga att prioritera mänskliga rättigheter. Flera institutioner ser att frivillighet inte är tillräckligt, däribland FN.

En studie som gjorts på uppdrag av EU-kommissionen visar att frivilliga riktlinjer för hållbart företagande inte gjort att näringslivet i tillräckligt stor utsträckning identifierar, åtgärdar och förebygger sin negativa påverkan på mänskliga rättigheter och miljön i leverantörskedjan.

Vi har också sett att frivilliga initiativ såsom krav på hållbarhetsredovisning inte ger de förväntade resultaten på företagens arbete med hållbarhet generellt, och mänskliga rättigheter specifikt. Utvecklingen går långsamt och till och med åt fel håll i vissa aspekter. Detta visar till exempel en uppföljningsgranskning av svenska företags hållbarhetsrapporter som publicerades i april 2020.

Enligt FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter har stater en skyldighet att skydda mot kränkningar av mänskliga rättigheter utförda av företag. FN-principerna innehåller förslag på hur företag bör fullgöra sitt ansvar och hantera risker för att kränka människors rättigheter.

Än så länge har dock ingen svensk regering antagit eller utrett en bindande lagstiftning som säkerställer att företag tar ansvar för mänskliga rättigheter. Här har andra länder gått längre.

Bland våra nordiska grannar och i flera andra europeiska länder finns redan lagar eller lagförslag om så kallad Human Rights Due Diligence (HRDD). Genom en HRDD ska företag identifiera, förhindra och hantera risker och negativ påverkan på mänskliga rättigheter som kan uppstå i samband med företagets verksamhet. Kravet på HRDD gäller företagets hela globala verksamhet, inklusive i deras leverantörskedja. Frankrike har en lag sedan ett par år tillbaka, och Nederländerna har en lag som gäller barnarbete sedan maj 2019. Det senaste lagförslaget är det norska, vilket publicerades i november 2019, och som ställer långtgående krav på bland annat öppenhet om var tillverkning sker och rätt till levnadslön för anställda i leverantörskedjan. I Finland publicerades i juni 2020 en utredning som på uppdrag av den finska regeringen gått igenom möjligheterna för att införa HRDD-lagstiftning. Storbritannien antog Modern Slavery Act 2016 som ett rapporteringskrav medan Frankrikes lagstiftning ställer mer långtgående krav.

Under senvåren 2020 noteras en positiv utveckling inom EU där en process påbörjats för att under 2021 introducera lagstiftning som kräver av företag att de måste respektera mänskliga rättigheter och förhindra miljöskador i hela deras globala leverantörskedja och i deras affärsrelationer. Justitiekommissionär Didier Reynders, som står bakom initiativet, har betonat att regelverket måste medföra sanktioner för de företag som inte vidtar åtgärder för att tackla risker vad gäller mänskliga rättigheter och miljön. Kommissionens löfte är ett avgörande steg mot ett system för att kunna hålla företag som har sin bas inom EU ansvariga. Det är en viktig signal i den rådande krisen när ekonomisk stimulans måste baseras på respekt för mänskliga rättigheter och hållbarhet.

Utan HRDD-lagstiftning måste de företag som väljer att arbeta etiskt och hållbart konkurrera på ojämlika villkor med företag som inte tar hänsyn till mänskliga rättigheter. Även från företagshåll efterfrågas tydligare regler om vad som gäller i fråga om mänskliga rättigheter.

I början på 2018 presenterade Statskontoret den av regeringen beställda utredningen om Sveriges efterlevnad av FN:s vägledande principer. Statskontoret kom då med rekommendationen att regeringen ska utreda möjligheterna att ställa lagkrav på att svenska företag ska genomföra Human Rights Due Diligence (HRDD).

I juni 2011 antog FN:s råd för mänskliga rättigheter vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter: UN Guiding Principles on Business and Human Rights. Enligt FN:s Global Compact förväntas företag respektera mänskliga rättigheter. Detta ansvar har preciserats i FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter.

Det är stater som är skyldiga att säkerställa att alla individer får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Samtidigt har företag ett stort ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna och följa FN:s principer för företag och mänskliga rättigheter samt OECD:s riktlinjer för multinationella företag.

Serkan Köse (S)

Mattias Vepsä (S)